

ФОРМУВАННЯ ВОКАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ПЕДАГОГА-МУЗИКАНТА ЯК МЕТА ЙОГО ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті розглядаються та конкретизуються педагогічні принципи й методи формування вокальної культури у майбутніх педагогів-музикантів.

Ключові слова: вокальна культура, фахові якості особистості, педагог-музикант, сучасні напрями освітнього процесу.

The article examines and specifies pedagogical principles and methods of formation of vocal culture in future music teachers.

Key words: vocal culture, professional qualities of the individual, teacher-musician, modern directions of the educational process.

Постановка проблеми. Сучасні глобалізаційні процеси, що охопили всі сфери розвитку суспільства, значною мірою позначилися в культурно-освітньому просторі. Потреби у висококваліфікованих і конкурентоспроможних фахівцях загострюють проблему наближення освіти України до європейських стандартів. Стрімкі інтеграційні процеси у світовому освітньому просторі вимагають від сучасної системи вищої освіти озброїти її здобувачів комплексом синтезованих знань кращих культурних традицій власного народу й інших народів світу з метою їх адаптації до національних традицій певної країни та використання отриманого професійного досвіду в різних формах педагогічної практики. Оновлення змісту освіти, програмних вимог та організаційних форм, пошук нових резервів удосконалення якості освіти повною мірою відображаються й на вокальній підготовці викладача музичного мистецтва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування фахової майстерності педагога-музиканта досліджена в різних сферах: психолого-педагогічній (Ю. Азаров, Л. Виготський, І. Зязюн, О. Киричук, С. Науменко, О. Олексюк, О. Пехота, С. Рубінштейн, В. Сухомлинський, Г. Хозяїнов та ін.) і музично-естетичній (Е. Абдуллін, Б. Асаф'єв, Л. Арчажникова, О. Маркова, Г. Падалка, О. Рудницька, А. Чехуніна, та ін.).

У наукових дослідженнях розкриваються різні аспекти підготовки викладача музичного мистецтва до виконавської діяльності (А. Козир, І. Мостова, Г. Ніколаї, Г. Падалка, Т. Стратан-Артишкова, В. Федоришин, Ю. Цагареллі й ін.), формування окремих професійно важливих якостей особистості, що визначають фахову майстерність майбутнього педагога-музиканта (Л. Василенко, Н. Гунько, К. Ілліч-Резнікова, І. Коваленко, Г. Марценюк, Ю. Мережко, Н. Овчаренко, Л. Рапацька, О. Щолокова). Велика зацікавленість учених цією важливою проблематикою зумовлена сучасним соціокультурним розвитком суспільства та нагальною необхідністю підготовки високопрофесійних фахівців.

Разом із тим сьогодні залишаються не до кінця висвітленими шляхи формування вокальної культури фахівців музично-педагогічного профілю. Потребують наукового обґрунтування методичні шляхи формування пріоритетних фахових якостей особистості, а саме: музичності, артистизму, емоційності, імпровізаційності виконання вокальних творів тощо.

Вирішення зазначених питань можливе лише при врахуванні не тільки питань загальної психології та професійної педагогіки, фізіології та педагогіки вищої школи, мистецтвознавства та культурології, а й досягнень методики постановки голосу зокрема. У якому б ракурсі не вивчалася вокальна культура, не можна забувати про її головну специфічну особливість: музичним інструментом тут є сама особистість.

Проблема підготовки майбутнього педагога-музиканта у вищих закладах мистецької освіти буде успішно вирішена лише на тлі глибокого розуміння сучасних напрямів освітньої сфери, що базуються на принципах гуманізації, культуровідповідності,

акмеологічності й зумовлюється необхідністю особистісно-орієнтаційного навчання та виховання.

Виклад основного матеріалу.

Важливим складником професійного становлення майбутнього педагога-музиканта є вокальна підготовка, у результаті якої відбувається формування його вокальної культури. Цей процес є складним і багатограним, визначається багатоаспектністю самого феномена «вокальна культура», що охоплює широкий спектр художньо-мистецьких традицій його існування.

Спираючись на досвід видатних фахівців та наукові дослідження можна стверджувати, що методика сучасного вокального навчально-виховного процесу включає в себе визначений комплекс педагогічних дій та їх послідовність, а саме: естетичне спілкування із учнем-співаком; визначення характерних ознак та типу голосу; класифікація голосу; створення індивідуальної програми навчання; добір навчального репертуару; опрацювання всіх видів вокальної техніки; визначення взаємозв'язку між художніми і технічними аспектами виконавства; застосування ефективних прийомів, способів та методів навчання; здійснення контролю і самоконтролю у процесі вокальної діяльності; визначення рівня розвитку вокальної техніки; прояв інтересу до самовдосконалення.

На думку сучасного педагога Е. Макарової, на заняттях з вокального класу особлива увага має приділятися вдосконаленню рівня фахової вокальної підготовки майбутніх педагогів в нерозривній єдності формування художньо-виконавських умінь і подолання технічних труднощів під час художнього відпрацювання вокальних творів [5, с. 91].

Формування вокальної культури здобувачів вищої мистецької освіти, на нашу думку, передбачає проведення педагогічної роботи в послідовності таких етапів: інформаційно-орієнтаційного; операційно-поглиблювального; аналітико-креативного.

Перший етап – інформаційно-орієнтаційний – включає в себе накопичення теоретичної бази знань, вивчення культурно-мистецьких, зокрема вокальних, традицій українського народу, вокально-виконавського досвіду видатних співаків України. Цей етап передбачає передусім формування мотивації здобувачів-музикантів до власного вокального розвитку.

Формування вокальної культури студентів інститутів мистецтв ґрунтується на вивченні кращих унікальних традицій національного виконавського мистецтва України.

Важливим для формування вокальної культури на першому етапі педагогічної роботи є прослуховування записів видатних українських співаків, що поповнили скарбницю світового вокального мистецтва: Соломії Крушельницької, Івана Козловського; сучасних співаків: Вікторії Лук'янець, Володимира Гришка, Михайла Дідика, Світлани Добронравової, Лідії Забілястої, Валентина Пивоварова, Романа Майбороди, Марії Стефюк, Тараса Штонди тощо.

Другий етап – операційно-поглиблювальний – зорієнтований на опанування вокальних умінь і навичок здобувачів у процесі їхньої безпосередньої виконавської діяльності. Так, індивідуальні заняття з вокального мистецтва передбачають більшу насиченість навчального процесу практичними діями.

Традиційні методи навчання співу – показ, пояснення, повтор та інші – доповнюються сучасними методами вокальної педагогіки, згідно з якими значна увага приділяється основам звукового аналізу музичного твору. Навчання співу супроводжується ілюструванням малюнків-схем, на яких зображено голосовий апарат вокаліста і те, як і над чим потрібно працювати. Такі наочні методи педагогічної роботи значно активізують навчальну діяльність здобувачів, полегшують сприймання інформації.

На індивідуальних заняттях з вокального мистецтва значна увага приділяється усвідомленню майбутніми педагогами-музикантами механізмів природного

звукоутворення, точного виконання засобів музичної виразності (точність звуковисотного інтонування мелодійного матеріалу, метро-ритмічної пульсації, володіння тембральними фарбами, динамікою, темпами, агогікою тощо). Формування таких вокальних навичок є невід'ємним компонентом вокальної культури майбутнього викладача.

На другому етапі педагогічної роботи здобувачі ретельно відпрацьовують навички кантиленного звуковедення, володіння високою співацькою поставою та різновидами співацького дихання, використання відповідних (художньо-образному характеру) музичного матеріалу видів звукових атак.

Формуванню відчуття стильових особливостей вокального твору сприяє цілісний аналіз навчального репертуару, виявлення його художньо-стильових характеристик, жанрових особливостей.

Доцільними методами педагогічної роботи цього етапу є проведення художніх паралелей і визначення виконавської інтерпретації вокальних творів, що ґрунтуються на творчому та діяльнісному підходах.

Особистісно-зорієнтований підхід дає змогу з'ясувати характер труднощів формування вокальної техніки, проблем, що виникають у процесі навчання, корегувати їх і по можливості скласти персоналізовані рекомендації навчально-методичного характеру.

Третій етап – аналітико-креативний – спрямований на формування творчо-виконавського та когнітивно-оцінювального компонентів вокальної культури викладачів, передбачаючи розвиток умінь адекватно оцінювати власний вокально-виконавський досвід, визначати проблеми власного виконання музики та шляхи їх розв'язання, розвиток здатності до яскравого образного відтворення художнього змісту вокальних творів і вміння донести створений образ до слухацької аудиторії.

Слід зазначити, що аналітико-креативний етап формування вокальної культури майбутніх викладачів музичного мистецтва проходить в умовах виробничої практики. Цей етап педагогічної роботи спрямований на розвиток професійної здатності майбутніх педагогів-музикантів донести створений вокальний образ до учнівської аудиторії та формування вмінь працювати з дітьми над виконанням вокальних творів, а також розуміння охорони дитячого голосу, вміння рефлексивного аналізу власних виконавських і педагогічних дій.

Розглядаючи методи педагогічної роботи викладачів вокального мистецтва з майбутніми педагогами-музикантами, варто наголосити на таких ефективних методах формування вокальної культури:

методи міжособистісної взаємодії та спілкування в системі «викладач-учень» (взаємозбагачувальний діалог, обговорення, пояснення, дискусія), які орієнтують на створення художньо-творчої атмосфери занять;

евристичні методи (порівняння, асоціації, аналогії, синхронічний і діахронічний аналіз музичних творів, евристичні запитання, евристичні ситуації тощо), що сприяють активізації пізнавальної діяльності учнів у процесі вивчення художніх образів музики;

репродуктивні та творчі методи відпрацювання вокально-виконавської техніки (словесні, наочні, практичні), спрямовані на формування узагальнених прийомів відтворення художніх образів засобами вокального виконавства на основі логіки інтерпретаційного процесу;

самостійно-пошукові й рефлексивні методи (інверсії, синестезії, особистих асоціацій, самоусвідомлення, самовираження), що активізують використання здобувачами власного досвіду спілкування з мистецтвом та мають самостійне виявлення у виконавському процесі.

Висновки і пропозиції. Таким чином, на основі викладеного матеріалу ми можемо зробити деякі висновки, а саме:

– метою вокальної підготовки майбутніх педагогів-музикантів в системі вищої мистецької освіти є формування у них вокальної культури як провідної фахової

компетентності;

– процес формування вокальної культури майбутніх викладачів-музикантів має поетапну структуру і складається з таких трьох етапів, як інформаційно-орієнтаційний, операційно-поглиблювальний, аналітико-креативний;

– упровадження в освітній процес ЗВО таких сучасних методів як метод міжособистісної взаємодії та спілкування в системі «викладач – учень»; евристичні методи, репродуктивні і творчі методи; метод відпрацювання вокально-виконавської техніки, а також самостійно-пошуковий і рефлексивний метод надасть можливість вдосконалити й осучаснити вокальне навчання майбутніх педагогів-музикантів.

Перспективи подальших досліджень стосуватимуться розробки засобів моніторингу сформованості вокальної культури у майбутніх педагогів-музикантів в процесі їхньої фахової діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Василенко Л.М. Взаємодія вокального і методичного компонентів у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя музики : авто- реф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / НПУ ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2021. 20 с.
2. Макарова Е.В. Вокально-виконавська культура як складова професійної мистецької компетентності педагога-музиканта. *Ars musicae: музично-освітологічний дискурс* : збірник наук. праць / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка ; ред- кол. : О.М. Олексюк, Л.Л. Хоружа, І. Кевішас та ін. Київ : Київ. ун.-т ім. Б. Грінченка, 2020. № 1. С. 91.
3. Маруфенко О.В. Психолого-педагогічні особливості формування вокально-педагогічної майстерності вчителя музики в системі неперервної освіти. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14 «Теорія і методика мистецької освіти»* : збірник наук. праць IV Міжнар. наук.-практ. конф. «Гуманістичні орієнтири мистецької освіти» (27–29 квітня 2011 р.). Вип. 11 (16). Київ : НПУ, С. 74.
4. Мережко Ю.В., Петрикова О.П., Леонтієва С.Л. Вокально-виконавська підготовка майбутніх артистів-вокалістів у вищій школі на основі міждисциплінарної інтеграції. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology* / гол. ред. Р. Давидов. Будапешт : Society for Cultural and Scientific Progress in Central and Eastern Europe, 2020. Вип. 23. № 139. С. 71–74.
5. Овчаренко Н.А. Професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності: методологічний аспект. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія «Педагогічні науки»*. - 2016 -Вип. 137. С. 263–266.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Гунько Н.О.